

УДК 338.43.008

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ДОРАДНИЦТВО В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

І.П. Кудінова, *кандидат економічних наук*

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Досліджено організацію сільськогосподарського дорадництва та запропоновано можливі шляхи його подальшого розвитку.

Постановка проблеми. Розвиток сільськогосподарського дорадництва в Україні є важливим елементом для подальшого розвитку аграрної сфери економіки. Необхідність поширення знань серед виробників сільськогосподарської продукції, їх навчання та інформаційна підтримка визнається у переважній більшості країн світу. Успішність аграрного сектора в значній мірі залежить від його динамічності щодо освоєння новітніх технологій, використання ринкової кон'юнктури та організаційних змін, необхідних для поступального розвитку. Цю роль і покликана виконувати система сільськогосподарського дорадництва, головною метою якої є сприяння зростанню доходів як виробників, так і сільського населення в цілому.

Задля дієвої допомоги в поширенні знань дорадча діяльність в Україні повинна розглядатися як важливий елемент державної аграрної політики. Тому необхідним та важливим є обґрунтування теоретико-методичних засад організації та розвитку дорадництва, аналіз існуючої ситуації з формування сільськогосподарських дорадчих служб, визначення проблем та перспектив їх розвитку. Саме цим і обумовлено актуальність даної статті.

Об'єктом дослідження послуговував процес формування та функціонування дорадчих служб в Україні, а предметом дослідження — теоретико-методичні засади організації та розвитку сільськогосподарського дорадництва в Україні.

Мета статті — проаналізувати сучасні проблеми функціонування сільськогосподарських дорадчих служб України та обґрунтувати можливі шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Формування існуючої системи сільськогосподарського дорадництва в Україні було започатковане в 2003–2007 рр. за сприяння проектів міжнародної технічної допомоги — в усіх областях було створено сільськогосподарські дорадчі служби. За час свого існування вони відіграли суттєву роль у забезпеченні процесів приватизації і роздержавлення землі та майна, становленні фермерства, реформування колишніх колгоспів і радгоспів у ринкові організаційні утворення, формування ринкової інфраструктури та інших перетворень на селі [1].

На даний час дорадчі структури в Україні набувають все більшого поширення. Вони представлені державними управлінськими структурами (департамент дорадництва Міністерства аграрної

Рис. Дорадчі структури, завдання, функції, принципи і форми здійснення сільськогосподарського дорадництва

політики та продовольства, відділи та служби обласних і районних управлінь агропромислового розвитку), дорадчими структурами ВНЗ та наукових установ аграрного профілю, дорадчими осередками на місцях, приватними дорадчими організаціями, підрозділами окремих вітчизняних та зарубіжних структур агробізнесу. Як правило, організація їх діяльнос-

ті має на меті забезпечення відповідними послугами сільськогосподарських товаровиробників на рівні аграрних підприємств та фермерських господарств як масштабних користувачів. Практично поза увагою цих структур залишаються особисті господарства населення та сільські домогосподарства. За оцінками фахівців дорадчими послугами сьогодні

охоплено лише близько 5% селян, проте саме їх діяльність забезпечує виробництво 60–80% сільськогосподарської продукції. Це вимагає не тільки розширення спектра дорадчих послуг, але й визначення нових принципів, методів та форм їх здійснення.

Ми вважаємо, що дорадчим структурам у своїй діяльності потрібно орієнтуватися на забезпечення інтересів усіх суб'єктів аграрного господарювання, а не тільки великих землекористувачів. Отже, частина дорадчих послуг повинна надаватися на основі соціального партнерства, а не комерційній. До важливих принципів здійснення дорадництва відносяться: орієнтація на поточні та перспективні потреби користувачів; ініціативність дорадників; неупередженість щодо рішень користувачів; правдивість, значимість та своєчасність інформації; забезпечення ефективної взаємодії всіх джерел, форм та видів дорадництва; диверсифікація напрямів здійснення дорадчих послуг; орієнтація на виконання соціально-орієнтованих завдань; організація діалогу та вільного і демократичного обміну думками між представниками дорадчих служб та споживачами послуг; моральне та матеріальне стимулювання дорадництва.

Втілення вказаних принципів є підґрунтям для дорадництва як найбільш дієвої складової державного регулювання аграрного виробництва. Передовий зарубіжний досвід показує окупність вкладень у дорадчу діяльність вище 10–15%, що також свідчить про її корисність та комерційну привабливість. Враховуючи це, послуги дорадництва необхідно поширити на всі види діяльності на сільських територіях, у т.ч. розвиток підприємств зеленого туризму, соціально-побутової сфери, сільських організаційно-управлінських структур, громадських організацій.

У процесі виконання своїх завдань дорадчі структури здійснюють різні функції, які визначаються особливостями організації, можливостями та потенціалом цих структур або окремих дорадників, а також специфікою умов здійснення аграрного виробництва та розвитку сільських територій. Ми вважаємо, що спектр дорадчих послуг повинен поширюватися на весь комплекс діяльності, пов'язаний з функціонуванням сільських територій (рис.). Дорадча діяльність має бути спрямована на вирішення основних проблем, що його супроводжують: соціально-економічні, демографічні, поселенські, виробничі, ресурсні, екологічні, організаційно-управлінські.

Дорадчі структури, як підтверджує світовий досвід, виконують важливі соціальні функції. Вони сприяють розвитку здібностей людей, вихованню сільської молоді, становленню сільських громад, збереженню культурних і моральних національних традицій та цінностей.

Зазначимо, що Україна входить до числа 150 країн світу, для яких сільськогосподарське дорадництво є ефективним інструментом консультативної допомоги як виробникам аграрної продукції, так і сільському населенню у вирішенні їхніх проблем.

На нашу думку, система сільськогосподарського дорадництва в Україні повинна допомагати у вирішенні таких завдань:

- пристосування сільськогосподарських виробників та їх господарств до функціонування в ринковій економіці;
- поліпшення якості сільськогосподарської продукції;
- трансфер технологій;
- створення системи ринкової інформації;
- розвиток малого підприємництва та пропаганда і обґрунтування додаткових джерел доходів селян;
- забезпечення необхідного рівня життя і соціальних послуг сільським родинам;

- запобігання безробіттю на селі;
- допомога сільській молоді у виборі професії і підготовки до неї та через відбудову суспільних зв'язків;
- охорона навколишнього середовища та забезпечення зрівноваженого розвитку сільського господарства і села;
- розвиток сільських територій.

Станом на 01.01.2014 р. в усіх областях України сформовано і функціонують 73 сільськогосподарських дорадчих служби; працюють і надають дорадчі послуги на постійній основі 679 професійних сільськогосподарських дорадників, а також 734 експертів-дорадників, які внесені до державного Реєстру [2]. Зареєстровані дорадники та експерти-дорадники є не лише консультантами сільськогосподарських дорадчих служб, а й співробітниками НААН України, Головних управлінь агропромислового розвитку облдержадміністрацій, вищих навчальних закладів, приватних агроконсалтингових фірм тощо.

У 2013 р. дорадчими службами по Україні було надано, на жаль, незначну кількість послуг (близько 1000 навчальних семінарів і 18 демонстраційних показів) з важливих тематик щодо створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, вирощування органічної продукції, сталого розвитку агросфери тощо, що є свідченням недостатнього фінансування суспільно-корисних послуг з Державного бюджету.

Протягом останніх років сільськогосподарські товаровиробники, які отримали допомогу дорадчих структур, працюють більш ефективно, 54 % з них отримують прибутки і є рентабельними. При цьому всі способи надання дорадчих послуг носять добровільний, а не примусовий характер, ґрунтуються виключно на замовленнях районних державних адміністрацій областей, сільських рад, сільськогосподарських товаровиробників

тощо. Практично всі дорадчі служби функціонують як недержавні організації різної організаційно-правової форми (громадські та благодійні організації, господарські товариства, приватні підприємства, обслуговуючі кооперативи).

Зазначимо, що на шляху розбудови ефективної системи сільськогосподарського дорадництва стоїть ціла низка перепон. Серед них, зокрема, нерозвиненість мережі дорадчих служб в Україні, відсутність належної організаційної та фінансової підтримки з боку держави, випадки недотримання норм законів в частині сільськогосподарського дорадництва тощо. Така ситуація знижує конкурентоспроможність малого та середнього бізнесу в сільській місцевості, робить села непривабливими для проживання, особливо серед молоді. Саме тому засобами вдосконалення надання дорадчих послуг визначено їх диверсифікацію, різноманітність форм, забезпечення доступності та інноваційний характер.

Разом з тим розвиток системи сільськогосподарського дорадництва фермерів та приведення її у відповідність до вимог ЄС сприятиме зміцненню конкурентоспроможності національного виробника, комплексному розвитку сільських територій.

Тому для створення сприятливих умов розвитку сільськогосподарського дорадництва необхідно об'єднати зусилля дорадчих служб, дорадників, виробників і переробників сільськогосподарської продукції, кооперативів, закладів аграрної науки та освіти, проєктів міжнародної технічної допомоги, влади, місцевого самоврядування, сільських громад, організацій громадянського суспільства.

Крім того, сільськогосподарське дорадництво прокладає шлях нашої країни до Європи. В Угоді про Асоціацію з ЄС йому відводиться особливе місце. Зокрема, у статті 404 зазначається, що сторони

зобов'язуються всіляко сприяти розвитку дорадництва і робити все, аби воно стало доступним для кожного фермерського та особистого селянського господарства.

Подальший розвиток сільськогосподарського дорадництва в Україні значною мірою залежить від основних напрямів реформування управління сільським господарством, передбачених Стратегією і проектом Програми розвитку аграрного сектору до 2020 р. Серед них, зокрема, запровадження стратегічного планування, розвиток державно-приватного партнерства, самоврядування та кластерних форм регіонального співробітництва.

Сільськогосподарське дорадництво є складовою управління АПК в умовах демократизації та самоврядування. Його основним завданням є спрямування

суб'єктів сільськогосподарської діяльності і сільських громад на інноваційний розвиток. З огляду на це, у ході реформацийних перетворень сільськогосподарське дорадництво має бути органічно вбудоване в організаційні структури міжгосподарського самоврядування та забезпечення інноваційного розвитку.

Крім того, розвиток ефективного і надійного дорадчого сервісу для сільськогосподарських виробників і сільського населення, підвищення професійного рівня дорадників та експертів-дорадників потребує постійної підтримки Уряду.

Як бачимо, сільськогосподарське дорадництво на сьогоднішній день є одним із найдієвіших інструментів, спроможних вивести фермерські та особисті селянські господарства на новий рівень і зробити їх конкурентоспроможними.

Література

1. Кропивко М.Ф. Концептуальний підхід до розвитку мережі сільськогосподарських дорадчих служб // 36. статей міжнарод. школи-семінару "Теорія і практика інноваційно-консультаційної діяльності". — К., 2010. — С. 15–20.
2. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.minagro.kiev.ua>
3. Яровий В.Ф. Наукові засади формування та розвитку дорадчої служби у сільському господарстві // Таврійський науковий вісник: 36. наук. пр. - Херсон: Айлант, 2009. — Вип. 62. — С. 186–193.

АННОТАЦІЯ

Кудінова І.П. Сельскохозяйственное консультирование в Украине: проблемы и пути развития // Биоресурсы и природопользование. — 2014. — 6, № 5–6. — С. 133–137.

Исследована организацию сельскохозяйственного консультирования и предложены возможные пути его дальнейшего развития.

SUMMARY

I. Kudinova. Agricultural advisory in Ukraine: problems and development // Biological Resources and Nature Management. — 2014. — 6, № 5–6. — P. 133–137.

The organization of agricultural extension and possible ways of its further development are studied.